

ГІБЛІТЕКА СУМІВЦЯ

(Літературно-політична серія)

ПЕТРО МІРЧУК

ПІД ПОКРОВ БОГОРОДИЦІ

(СВЯТО УПА)

Ч. 1.

Л.

ВИДАННЯ

СІЛІЯЗА МІСЬКОЇ МОЛОДІ АМЕРИКИ, Інк.

НЬЮ-ЙОРК

1954

ПЕТРО МІРЧУК

ПІД ПОКРОВ БОГОРОДИЦІ

(СВЯТО УПА)

ЛІТЕРАТУРНА БІБЛІОТЕКА СУМ-івця

Ч. 1.

ФІЛЯДЕЛЬФІЯ

1954

ТОРОНТО

Українські юнаки в УПА. Стр. Василько 14 років і стр. Тарасюк 15 років. Весна 1947 р.

ПРОТИ ХВИЛІ

„Хто має вуха, хай слухає!” — пригадалося враз Павлусеві, коли в нього озвалася запитом думка, чи слід йому слухати чужих розмов.

А розмова велася між його найстаршим братом Осипом і його односельчанином Феденком. Тринадцятилітній Павлусь до співрозмовників не належав. Він стояв собі біля вікна й дивився на недалекий ліс, що з його сиро-зеленої теміні міг кожної хвилі вийти загін українських повстанців, юрба тікаючих німців або — якась частина більшевицької армії. Присутнім при розмові був Павлусь, значить, зовсім припадково. Але, раз розмовляючі не криються перед ним, то, значить, він може прислухуватись. І він прислухувався, уважно, навіть дуже уважно.

— Наказ Головного Командування УПА ясний і переконливий: „В Україну на зміну брунатно-німецько-му окупантові суне червоно-московський окупант, ні трошки не крацій, і нашим обов’язком є — боротись з червоним варваром так, як боролись з брунатним”.

Це так Павлусів брат Остап. Але Феденкові його слова були, видно, не в смак:

— Тобто, залишатися в Україні, га? —

— Авже ж! Сказано ж ясно. І переконливо.

— Що ясно то так, але щоб переконливо... — крутнув головою Феденко. — Для мене, бодай, ні трохи.

— Бо ти все стояв збоку, далеко від нашої боротьби. За Польщі, і за німців. Тому й не годен зрозуміти сенсу боротьби тепер, як не міг розуміти її досі.

— Ну, хай, але скажи мені коротко: який глузд в тому?

— Ну, знаєш!..

— Так, я знаю, ти почнеш мені говорити про наш обов'язок перед історією, про патріотизм, про конечність жертв тощо. Це все гарно. Але, яка користь з протибільшевицької боротьби буде живим людям, живущому тепер українському населенню, вже тепер?

— Не про негайні користі говориться там, де треба рішати про „бути, або не бути”. Не тому, що таких користей немає. Ось у нашему випадку: знаєш, які користі матиме боротьба УПА для живучого тепер українського населення, відразу? По-перше, вона врятує десятки тисяч нашої молоді від загибелі на фронтах. Тобі ж відомо, що тепер німці забирають до війська всю українську молодь, щоб кидати її на знищення в найбільш безвиглядні відтинки фронту; а большевики після свого приходу згортают решту в ряди Червоної Армії, щоб майже голіруч гнати їх під німецькі кулі. В обох випадках жде нашу молодь масова загибіль. І то лише в інтересі окупантів, без найменшої користі для українського народу, і на тепер, і на майбутнє. УПА дає українській молоді змогу врятувати себе під її охороною перед таким масовим знищеннем. Правда, згине чимало і в УПА. Але в рядах УПА їх впаде безмежно менше, чим упало б на тих мясорубних фронтах. І, кожний, хто загине в рядах УПА, впаде як герой, як борець за рідну справу. Подруге, усім нам відомо, що несе українському народові червона Москва, знову займаючи Україну. Масові вивози, розстріли, шибениці. УПА стягне весь удар червоної Москви на себе, на відносно невелику кількість українського населення, яка матиме зброю в руках і вмітиме захиститись, рятуючи так решту населення. Бо ж немає найменшого сумніву, що борячись з УПА, большевики залишать в спокою решту населення.

— А чи не розумніше буде так: — почав повчальним тоном Феденко. — Хай усі, кому грозить небезпека від большевиків, втікають на захід. Тоді й вони врятуються. А інших большевики й тāк не будуть переслідувати.

— Розумна рада! — посміхнувся терпко Остап. — Слухаючи її, повинен тікати з українських земель перед московськими большевиками весь український народ. Бо хто ж з українців міг, або може бути безпечним перед большевицько-московським переслідуванням? Чи були безпечними ті мільйони дітей, жінок і старців, що їх большевицька Москва виморили голодом? Або ті, що їх заслано в Сибір, чи в Казахстан?

— Це правда, що під большевиками небезпека переслідувань і знищення висить над кожною українською людиною, — признав Феденко. — І правда теж, що всі втечі не мōжуть. Тому, — хай тікає той, хто може.

— За старим, сумної слави кличем: „Рятуйсь, хто може!” Що? Хай інші гинуть, хай загибає весь народ, коби тільки моя власна голова залишилася цілою. Так?

— Що ж вдіеш, коли інакше не можна? — скривився Феденко. — Думати про революційно-збройну боротьбу з большевиками, це абсурд! Я говорив з досвідченими людьми, які добре знають большевиків і вони сказали, що така боротьба проти большевиків неможлива.

— Ті твої знавці те саме говорили про боротьбу проти польських окупантів. А потім про боротьбу проти німців. А тимчасом боротьба йшла нестримно проти польського окупанта аж до його загибелі, потім проти німецького, аж до його загибелі, і йтиме нестримно проти московського окупанта аж до повної нашої перемоги.

— А я всетаки раджу тобі тікати, поки час. Хви-

ля втікачів пливе на захід. Хто залишиться, той пропав. Бо за нею пливе хвиля большевицької навали.

— А ми — відповів Феденкові спокійно Остап — попливемо проти хвилі. То ж прощавай! Разом ми виростали, одна земля кормила нас, а однак — не в один бік тепер пливемо. Що ж, я вояк Української Повстанської Армії і моїм сбов'язком є слухати наказу командування УПА.

— Наказ!.. Наказ!.. — хвилювався Феденко. — Це ж наказ на самогубство. Ви ж і кілька тижнів не вдергітесь. Хто таке видав? Де таке бувало? Коли розумні командири наказували таке?

— Гм... Хто, де й коли? — повторив задумано Остап. — А ось я тобі щось прочитаю. Уривок з нашого минулого. З літопису. Відповідь.

Остап достав з поліції книжку, розгорнув її і, важучи кожне слово, прочитав Феденкові:

„...А було тільки 10 тисяч руси. І приготовили греки 100 тисяч війська на Святослава... Русь, побачивши їх, злякалася дуже такої кількости вояків. І сказав Святослав: „Вже нам ніде дітися й чи по неволі, чи по волі, треба стати проти них, щоб не осоромити Руської землі. Нехай ляжемо тут головами, мертві сорому не знають; а як утечемо, буде нам сором; не тікати нам, а стати враз! Я піду попереду: як моя голова з плеч спаде, тоді подумайте про себе сами”. І сказали вояки: „Де твоя голова ляже, там і наші зложимо”. І русь уставилась до бою полками, а греки напроти її зіткнулися полки. І обступили греки русь, і була велика січа. І переміг Святослав”.

— Так ось бувало в нас, — замкнувши книжку, додав Остап. — Так казав князь Святослав. І так сказав наш командир Чупринка. То ѿ ми, ѿого дружинники,

відповідаємо йому словами дружинників князя Святослава. „Де твоя голова ляже, там і наші зложимо!” От як! Ну, але, що ж, — ходім! Кожен своїм шляхом. А може ще таки зустрінемось...

Феденко з Остапом вийшли. Павлусь залишився сам. Сперся на вікно, дивився на ліс і думав над тим, що зачув з розмови Остапа з Феденком. Правда, не над кожним словом, бо деякі частини їхньої розмови не зачепили глибше його уваги. В його пам'ять врізалось основне: Командування УПА дало наказ українським повстанцям залишатися на Рідних Землях, щоб вести далі боротьбу проти нового окупанта. Феденко — втікає. Бо він просто — Феденко. А брат Павлуся — український повстанець! І тому не втікає, а лишається біля свого командира. Як колись дружинники князя Святослава: „Де твоя, князю, голова ляже, там і наші зложимо”.

А він, Павлусь?.. Що повинен зробити він?..

Ну, просто замалий ще. І тікати йому нікуди й нічого, і в повстанці ще такого пацана не приймуть. Висміють.

А може й ні?..

Павлусь був задуманий і тоді, коли мати покликала до обіду, і тоді, коли Остап прощався, відходячи в ліс, а мати повісила Остапові на шию медальйоник з образом гошівської Богоматері і, обтираючи незамітно сльозу, сказала:

— Там, видно, треба. Іди сину, і хай Пречиста Мати має тебе в своїй опіці.

А як Остап стиснув на прощання руку Павлусеві, Павлусь клацнув вивчену закаблуками.

— Слава Україні! І — до побачення, Остапе!

„Я — ВОІН УПА”

І ось вже три роки проходить від того часу, як большевицька Москва знову зайняла Україну. І — три роки вже стоїть незламно у боротьбі з червоним окупантом Українська Повстанська Армія.

На думку про це пригадався Павлусеві той момент, коли то він з страхом і цікавістю ждав на появу першого большевицького відділу, стоячи біля вікна рідної хатини. Згадалась і та розмова його брата Остапа з односельчанином Феденком, що він їй прислухався тоді.

„Ви ж і кілька тижнів не встоїтесь у боротьбі з большевиками!” — казав тоді Феденко. А це вже ось три роки проходить, як озвірле большевицьке МВД намагається всіми засобами знищити УПА й — безупішно. УПА існує. УПА бореться. УПА завдає большевикам болючі ударі.

Пробігло Павлусеві спомином і все те, що пройшло після відходу з села Остапа й Феденка. Наче вчора все те було: Ось в'їжджає в село, — тільки не з лісу, як сподівався Павлусь тоді, а від битого шляху, — перший відділ Червоної Армії. Павлусь та його однолітці стоїть на майдані і цікаво приглядаються. По-переду, бачать вони, іде їхній старшина: з золотими пагонами на раменах, з добродушним обличчям українського селянина. А поруч нього якийсь пататий, трошки косоокий „боєць”.

— Цей перший, — шепнув свому сусідові Павлусь, — певно українець. Може Тимошенко. А цей пататий

— зовсім певно москаль, політрук, енкаведист. Диви-ся, які в нього червоні, недобри очі.

А ті під'їхали ближче й задержались біля воріт шкільного будинку, густо заливаних відозвами УПА.

— „Свобода народам і людині! За Українську Самостійну Соборну Державу! Смерть Гітлерові і Сталінові!” — прочитав голосно пататий. І зараз же звернувся до старшого:

— Вот, сволоч бандеровська! „Смерть Гітлерові”

— это правильно. Но, зачем здесь Сталін?

Старшина здвигнув байдуже раменами. А пататий підніс свій проникливий, недобрий погляд — прямо на Павлуся.

— Гей, мальчик! А ходи-но сюди!

Павлусь підійшов ближче.

— Ти читать умієш, да?

— Умію, — відповів Павлусь.

— А хто це поналіплював тут, знаєш? Учитель?

— Ні, не учитель. Тут військо якесь було. Розліпили це й поїхали в ліс.

— А що тут написано, знаєш?

Павлусь повернувся до афішки і відчитав те саме, що перед хвилиною пататий москаль.

— Ну, вот! — каже той. — „Смерть Гітлерові” — это зовсім правильно. Бо Гітлер казав мордувати і вішати наших людей, забирає від дітей наших хліб, щоб вони гинули з голоду. Він заводив панщину. Гітлер людоїд. Чи так, мальчик?

— Так, це правда! — потвердив Павлусь.

— Вот! Верно! То й смерть йому! А Сталін же — нам батько. Він визволяє наш народ, він піклується українськими дітьми. То чому ж писати „смерть Сталіну?”

Павлусь глянув хитро на москаля, а потім на старшину. В очах старшини він зовсім не помітив злих вогників. Це додало йому відваги.

— Як я починав ходити до школи, то в нас була совєтська влада. — каже Павлусь. — То учитель у школі казав нам те саме, що й ви оце. А я сказав це тим, що ліпили ті афішки. А вони мені кажуть: „Сталін такий сам батько українцям, як Гітлер. Він, — кажуть, — відібрав українським дітям хліб так, що їх мільйони загинуло з голоду. А їхніх батьків казав постріляти. І завів в Україні ту панщину, що німці засторожали. А тепер, — кажуть, — хоче знищити ще всіх цих українців, кого не знищив раніше.

— Ех, ти сволоч бандеровська! — визвірився на Павлуся москаль. — Пацан, а пропагандист вже дивись який! Надо і жльопнуть для прикладу!

І дійсно вихопив револьвер. Та в тому ж менті старшина вдарив його по руці так, що пистоля випала на землю.

— Та що це ти, Іван Іванович! — гукнув старшина.
— З глузду зсунувся? Пацан переповідає те, що чув. А твоїм обов'язком навчити його, в чому він неправий. А ти б одразу тільки дострілював тих, кого німці не застрелили. Як Єжов!

— А ти, пацан, — звернувсь він тоді до Павлуся, — тікай і на майбутнє думай над тим, що говориш.

І при тому — значуче підморгнув до Павлуся. Так, бодай Павлусеві здавалося. А пататий москаль, що його старшина кликав Іваном Івановичем, кинувся зривати й нищити афішки УПА.

Та червоно-армійська частина закватиравась у Павлусевому селі на нічліг. Павлусь здалека, але дуже пильно приглядався до поведінки червоноармійців. Він скоро помітив, що і старшини, і рядовики, і навіть Іван Іванович почиваються тут зовсім певно і ніяких окремих стійок, ніяких особливих засобів обережності.

Павлусь прослідкував ще, в котрій хаті закватиравав Іван Іванович, а тоді, як тільки добре стемніло,

подався чимдуж незамітною пільною доріжкою у ліс. До повстанців. Правда, знайти їх не так легко, але він знов, в якій частині лісу вони таборують, то й пішов туди. А там вже вони його знайдуть.

Так воно й сталося. Стійковий повстанців скоро побачив його і завів до його брата Остапа. Павлусь оповів братові про прихід червоноармійської частини до села і їх поведінку, зокрема про політрука Івана Івановича та про те, в кого той закватирався на нічліг. Остап та командир відділу уважно слухали звіту Павлуся, а під час оповідання про Івана Івановича й про те, де той закватирався, оба вони обмінялись мовчазними поглядами.

— Бравий з тебе юнак, що не побоявся ніччу йти до лісу в такий час! — похвалив коротко командир.
— Спасибіг за звіт.

— А я завжди приноситиму вістки! — відповів Павлусь.

Командир вдоволено усміхнувся. А Остап сказав:

— Ну, гарно, Павлусю, але тепер тобі пора домів. Тільки ж прямо додому йди, щоб часом большевикам в руки не попався.

Попращавшись, пішов Павлусь тією самою доріжкою додому. Але, не спати ще, як думав, певно, Остап. Проходячи попри майдан, він побачив, що з однієї сторони зовсім легко й безпечно мож підкрастись до танків, що стояли там. Це рішив він використати. Зі свого сховка узяв він кілька відозв з УПА та ліпило, підкрався тихенько до танків і наліпив на них ті відозви. А потім зайшов коло хати, де спав Іван Іванович і, заховавшись за тин, ждав з цікавістю, що буде.

За деякий час він побачив, як під вікно тієї хати зайшло чотири темні постаті. Одна з них застукала в вікно і Павлусь почув якийсь знайомий голос:

— Іван Іванович! До командира!

За кілька хвилин в дверях з'явилася постать Івана

Івановича. Але, як тільки його голова вихилилась на двір, на неї впав так міцний удар пястука, що Іван Іванович не зойкнувши впав долів. Над ним склонились темні постаті, закутали чимось голову і, підхопивши його за руки й ноги, зникли, як привиди, в напрямі лісу.

А рано, як червоноармійський відділ відхідив з села, розпитувано селян за Іваном Івановичем. Але ніхто нічого не знова.

— Вийшов ще з вечора і більше не вернувся, — пояснила господиня хати, в якій той ночував. Будьяких слідів, що наводили б на підозріння вбивства, не було.

— Удрал! — махнув рукою старшина з обличчям українського селянина. — От тобі й комісар: других підганяв наганом на фронт, а сам, як лиш наблизився до фронту, — утік!

І при тому якось загадково усміхнувся. Так, бодай, здавалося Павлусеві, що з-далека приглядався від'їздові. Павлусь був певний, що старшина додумується, як і куди це „удрал” Іван Іванович і задоволений тим.

А потім переходили через село інші частини Червоної Армії. На захід і південь. А літом наступного року — зі заходу і півдня на схід. Повертались, казали, з фронту, бо війна вже закінчилась. Німецька імперія, що мала існувати тисячліття, розлетілась в пух і прах. А Гітлер казав своїм найближчим друзям обіляти себе бензиною і спалити. Щоб і сліду не стало з тієї божевільної людини, що хотіла зробити всіх українців вічними рабами німецьких „іберменшів”.

У весь той час Павлусь був зв'язковим УПА. І то не тільки з його рідним селом, про події в якому він завжди вичерпно звітував до „ліса”. Переконавшись у його проворності й відвазі, командири відділів УПА не раз доручали Павлусеві переносити почту теж до дру-

гих сіл і других відділів УПА. І він завжди примірно виконував завдання.

При тому завважив Павлусь, що звязана з цим небезпека є багато меншою, як він сподівався. Але, так було лише до того часу, доки пересувалися в одну то в другу сторону відділи Червоної Армії. Бо в кожній червоноармійській частині було багато українців, навіть між старшинами, які хоробро боролись проти німців і в той же час — ненавиділи московських комісарів і скріто, але щиро співчували українським повстанцям.

Ситуація змінилась зовсім, коли всі фронтові частини Червоної Армії відійшли на схід, а замість них появились в терені „спецвідділи МВД і МГБ”. Це були поліційні, озброєні як військо частини, що складалися в основному з московських кровожадних горлорізів. Поміж ними не зустрів Павлусь ні одного приязного обличчя. Усі вони ненавиділи українців і з підозрою ставилися не до кожної української людини і навіть дитини, але, навіть, до кожного українського плота, називаючи його „залишком капіталістичної системи”, який „надо сейчас выбросить”. Емведисти жорстоко розправлялись з кожним зловленим революціонером, катуючи прилюдно до смерті. Але й це не залякало Павлуся й він не зірвав зв'язку з УПА. Виконував доручення зв'язкового подавницьому. Тепер лише стверджив, що зв'язана з тим небезпека справді дуже-дуже велика і тому він мусить завжди перевищувати обережністю досвідченого лиса.

А по якомусь часі з'явилися по селах ще й „сексоти”. Зі страху за власне життя дехто з місцевого населення став на службу московського окупанта проти своїх братів. „Сексоти”, тобто таємні співробітники большевицької поліції, слідкували за кожним мешканцем села й доносили про все большевикам. Павлусь помітив, що й за ним почали пильно слідкувати. Це

могло довести кожної хвилі до заарештування його і вивозу його матері на Сибір. Тому рішив піти в УПА. Тим більше, що йому вже шіснадцять років: мати працює убиральницею в місцевій школі, то проживе й без його помочі.

Щоб затерти за собою сліди та забезпечити матір перед переслідуванням ізза нього, Павлусь зголосився добровольцем на Донбас. Йому видано відповідну довідку й найближчим транспортом він дійсно від'їхав до Донбасу. Заїхавши туди, вислав до матері листа з повідомленням, що він заїхав щасливо і став до праці в шахтах. А тоді — закрався вечером до товарного поїзду, що їхав до Львова і по двох днях був уже знов у рідних околицях. До дому, очевидно, не заходив, а пішов прямо зі станції в ліс. Відшукав знайомого командира УПА й заявив, що бажає залишитись в його відділі на постійно, як вояк УПА.

З матір'ю попрощався тоді, коли їхав в Донбас. Мати — знала правду. І попрощала, як три роки раніше Остапа. Поблагословила й наділа на шию медальйоник з образом гошівської Богоматері.

— Останній ти, сину, в мене, — сказала. — Та що ж, такі часи. Україна старша, як я. Іди служити їй і хай Пречиста Діва Мати має тебе в своїй опіці.

А командир прийняв Павлуся до УПА. Й оце сьогодні він разом з чотирьома іншими друзями зложить вояцьку присягу.

Увечорі на полянці серед густого лісу відбувся святочний апель відділу УПА. По середині горіла невеличка ватра, замкнена чотирокутником повстанських лав. Біля ватри команда відділу, а над ним розгорнений боєвий прапор УПА: синьо-жовтий прапор з золотим тризубом та з червоно-чорною стрічкою.

Звіти. Денний наказ. А тоді:

— Новобранці до присяги — виступи!

Їх п'ятьох виступає з рядів наперед. Перед прапор.

І рівно, як тakt вояцького маршу, дзвеняять слова присяги:

„Я, воїн Української Повстанчої Армії, взявши в руки зброю, урочисто клянусь своєю честю і совістю перед Великим Народом Українським, перед Святою землею Українською, перед пролитою кров'ю Найкращих Синів України та перед Найвищим Політичним Проводом Народу Українського:

Боротись за повне визволення всіх українських земель і українського чароду від загарбників та здобути Українську Самостійну Соборну Державу. В цій боротьбі не пожалію ні крові, ні життя і буду битись до останнього віддиху й остаточної перемоги над усіми ворогами України.

Буду мужнім, відважним і хоробрим у бою та нещадним до ворогів землі української.

Буду чесним, дисциплінованим і революційнопильним воїном.

Буду виконувати всі такази зверхників.

Суворо зберігатиму кійськову і державну таємницю.

Буду гідним побратимом у бою та в бойовому життю всім своїм товаришам по зброй.

Коли ж порушу, або відступлю від цієї присяги, то хай мене покарає суворий закон Української Національної Революції і спаде на мене зневага Українського Народу”.

І ось Павlusь вже дійсний воїн УПА. Ще хвильку дивиться на розгорнений прапор, на золотий Тризуб. Пригадуються пращальні слова старенької матері та її благословення. Він міцно притискає завішений на ший медальйоник до грудей і шепче молитовно:

— Допоможи ж мені носити гідно ім'я воїна УПА Ти, Пречиста Діво-Мати!

ПІД ПОКРОВ БОГОРОДИЦІ

Пахли розцвілі черемхи, пах малинник. І з особливою приємністю любувалися їхнім запахом повстанці, провівши кілька місяців у підземних зимових бункрах.

Головний командир УПА генерал-хорунжий Тарас Чупринка сидів серед лісової галявини в оточенні своїх найближчих співробітників, між якими був і Павлусь, молоденький, але випробуваний звязковий для окремих доручень. Генерал слухав уважно відчитуваних одним із співробітників штабу звідомлень про стан і боротьбу УПА на Закерзонні, та принесену прибувшими курієрами з Закерзоння пресу.

„Нове Горизонти”, Перемишль, — читав польську газету штабовик.

„... В нападі на Орхівці під Перемишлем взяло участь 500 бандерівців. Отже це не шпилька! Десь ці люди мали зброю, десь діяв їх штаб, десь вони збиралися, якимись дорогами ішли до цілі насоку. Мусів їх хтось стрічати, бачити, знати про них. А чи хтось повідомив про це в час? Ні! І коли прийшов з трудом зібраний відділ польського війська, то, на жаль, ніхто не подав йому якоїсь конкретної допомоги, не потрапив, чи не хотів показати якихсь слідів.

„Чому так діється, що до тепер, не зважаючи на переселення так великої кількості українців, — бандити дістають допомогу в багатьох селях, одержують провідників, постачальників, розвідчиків, шпигунів, звязкових, курієрів?

„Чому такої допомоги не одержує польське військо від своїх земляків, від громадян, яких боронить? Гір-

ше того: чому так багато чесних поляків толерують, коли українські націоналісти підшиваються під польське громадянство? Чому не зголошують про знаних ім бандерівців? Терор українських фашистів є злим виправданням пасивності”.

— Дуже інтересне признання польської комуністичної преси, що українські повстанці тішаться симпатіями місцевого не лиш українського населення, але й серед чесних поляків, — завважив вдоволено генерал Чупринка.

— І слушною є остання заввага, що „терор українських фашистів є злим виправданням нехіті чесних поляків помагати комуністам у боротьбі з українськими повстанцями. Бо українських „фашистів” немає взагалі, а українські повстанці-націоналісти цивільного населення не тероризують, — додав полковник Лицар.

А штабовик читав чергові витинки польських газет:

„Голос Люду”.

„Зі звіту прем'єра Людової Польщі товажиша Осубки-Моравського на сесії Краєвої Ради Народової стало відомим, що в боях з бандерівськими бандами органи Міліції Обивательської понесли в 1945 р. такі страти: 1.411 міліціонерів убитих, 1.410 ранених і 940 полонених бандитами. Кількість польських втрат за 1946 р. ще офіційно не подана. Але немає найменшого сумніву, що вони на багато більші, як в 1945 р., бо діяльність бандерівців в 1946 р. замітно зросла”.

— Ага! — посміхнувся щиро полковник Лицар. — Виходить, що жартівливий усусус сотник Цяпка-Скоропад не даром учив українців, що завданням вояка є не гинути самому за свій край, але робити так, щоб якнайбільше ворогів гинуло за їх батьківщину.

„Дзеннік Польські”, — читає черговий витинок штабовик:

„Похорон міністра Свєрчевського-Вальтера, що згинув 28 березня 1947 р. на шосі між Балигородом і Тісною в бою з бандерівськими бандами УПА, відбувся в Варшаві на державний кошт. В величавому похороні товариша Вальтера, героя громадянської війни в Еспанії, взяли участь представники урядів народно-демократичних держав: Чехословаччини, Румунії, Мадярщини, Болгарії, Югославії, Китаю. Окремий вінок склав на домовину героя представник народного уряду великого русского народу та вождя світової пролетарської революції товариша Сталіна”.

— Ага! Офіційне підтвердження звіту командира Хріна про ліквідацію польського міністра війни, що розмахнувся був ліквідувати УПА. — завважив генерал Чупринка. — Значить, командир Хрін не помилився щодо особи зліквідованого большевицького достойника. Це дійсно, значить, Вальтер-Свєрчевський.

— Перебув товариш Вальтер еспанську війну, а з українськими повстанцями не повезло, — завважив хтось.

— Виходить, — відповів йому полковник Лицар, — що українські повстанці вміють краще ціляти, як еспанські фалянгісти.

— Або, може, — додав ще хтось жартуючи, — товариш Вальтер, ставши міністром Свєрчевським так потовстів, що поцілити стало лекше.

До командира підійшов радист:

— Друже командир, важливе радієве повідомлення з Варшави.

Командир узяв записку, перебіг її швидко очима і в важкій задумі опустив руки на коліна. Густі брови насутились.

— Що такого? — спитав шеф штабу полковник Лицар.

Генерал піdnіc записку і прочитав:

„Варшава, 30 травня 1947 р. Тут подано до публичного відома офіційне повідомлення про те, що передучора, 28 травня 1947 р. подписано в Варшаві військовий договір про спільні дії Польщі, Чехословаччини й ССР, спрямовані на знищення банд УПА на т. зв. Закерзонні. Ця спільна акція повинна довести до повної ліквідації банд УПА, що вже третій рік унеможливлюють перевести виселення з тих теренів українського населення згідно з договором урядів людової Польщі та ССР, проголошеним 16 серпня 1945 р”.

— Армії трьох держав, Польщі, ССР та Чехословаччини, проти УПА, що захищає українське населення Закерзоння перед звірствами комуністичних орд та перед злочинним викидуванням його з його прадідніх земель. Відкриті воєнні дії московських імперіалістів та їхніх польських і чеських вислужників проти українського населення. А світ мовчить! Західні народи деклямують в такий час про вічний мир, вірять у демократичність большевиків, замикають очі перед дійсністю. Ждуть, аж пазурі кровожадного московського медведя нависнуть над їх власною головою, аж большевицькі комісари достануть в якісь там громадянській війні в полон і стануть закатовувати на смерть американців, англійців, французів...

— Армії трьох держав проти горстки, в порівнанні з силами тих трьох держав, бійців УПА, — відізвався після хвилі задуми знов генерал. — Не слабодух я, не слабодухи й наші друзі на Закерзонні, але, — це буде справді важка проба для нашої УПА...

В задумі притиснув генерал свою долоню до грудей. Павлусь мимоволі повів зором за цим рухом і його бистре око помітило, що генерал Чупринка притиснув долонею до своїх грудей завішений у ньо-

го на шиї такий сам медальйоник Богородиці, як той, що був у Павлуся.

„Мабуть, — подумав Павлусь, — і нашого командинра на прощанні старенька мати, або молода дружина поблагословила цим медальйоником і віддала під покров Богородиці.”

Запанувала глибока мовчання. Аж перервав її зиов генерал. Заговорив, ніби літопис став читати:

— А як окружили турки великими силами на Чорному Морю козаків і братчики знайшлися в безвиглядному положенні, то звернулись з мольбою до Пречистої Діви і віддали себе під опіку Богородиці. І з'явилась вона над ними й узяла їх під свій Покров. З вірою в перемогу кинулись тоді козаки на ворога, розбили його і повернулися щасливо на Січ. І віддали вони всю Січ Запоріжську і все козацьке братство під Покров Богородиці й установили свято Покрови — козацьким святом.

— Віддаймо ж і ми у цей важкий мент наше воєнське братство, нашу УПА під покров Богородиці. Хай стане свято Покрови святом УПА, як колись було свято козацтва. Бо, мабуть, не припадок це, що саме в день свята Покрови, 14 жовтня, п'ятьліт тому повстив перший відділ УПА, перший відділ тієї новітньої Січі, що стала на захист споконвічних, Богом даних прав українського народу.

Обличчя о. Лаврівського, що був тоді якраз у квартирі командира, засяло радістю:

— Благословенна думка твоя, генерале!

— Ми всі згідні! — заявив шеф штабу УПА полковник Лицар, побачивши на обличчях усіх присутніх мовчазну згоду. — І офіційно в імені Головного Командування УПА передаю на ваші, отче, руки — звернувся до о. Лаврівського — прохання до Української Головної Визвольної Ради як найвищого полі-

тичного проводу українського народу, затвердити пропозицію нашого Головного Командира.

**
*

З якимсь дивним душевним вдоволенням прислухався Павлусь, як диктовано машиністкам:

**„ПОСТАНОВА
УКРАЇНСЬКОЇ ГОЛОВНОЇ ВІЗВОЛЬНОЇ РАДИ**

про визнання дня 14-го жовтня 1942 р. днем повстання Української Повстанчої Армії (УПА) та про встановлення цього дня свяtkовим днем УПА.

В місяці жовтні 1942 р. на Поліссі постали перші збройні віddіli, що дали початок Українській Повстанчій Армії.

1. Для зафіксування цього історичного моменту визнається день 14 жовтня 1942 р. днем постанови УПА.

2. Для вшанування цього моменту день 14-го жовтня, що збігається з історичним козацьким святом **Покрови**, вводиться як свяtkовий день УПА.

30. травня 1947 р.

Українська Головна Візвольна Рада”.

А як Постанова буда переписана, Павлусь заховав старанно письмо і згідно з наказом Командира виrushив в дорогу, щоб передати почу організаційній сітці для всіх віddіli УПА.

З НАКАЗОМ

Під час виконування завдань зв'язкового Павлусь перебирався завжди в цивільне вбрання, щоб замаскуватись перед проникливими очима большевицьких шпигів. Так було й цим разом. В убраниі лісоруба, що іх тоді безліч вешталось по карпатських і підкарпатських лісах, Павлусь вийшов з лісу, в якому містився штаб Головного Командира УПА й пустився іти доріжкою до поблизького села. Ішов повільним кроком, наєвистуючи нову совєтську пісеньку:

„...Козаки, ех, козаки,
Їдуть, їдуть під Берліном
Наші козаки!..

Насвистував, але чуйність в його була насторожена весь час, як у дикого звіря: вухо уважливо ловило кожний звук, кожний шелест, а око свинялось допитливо на кожному предметі кругом. З особливою ж увагою зосередив Павлусь свій погляд на смузі, що її творив на тлі хвилястих піль потічок з ростучими над ним кущами, опоясуючи ліс. І ось його бистре око помітило таку картину: в одному місці наближається до тієї смуги зайчик, на кілька десять кроків від неї задержується, стає на лапки, стоять так хвилю в напруженому слідженні, а тоді скоро повертається і чимдуж тікає до лісу. Не міняючи ходу стежить Павлусь інші відтинки смуги і по кількох хвилинах спостерігає таку ж саму картину з другої сторони доріжки. У Павлуся пішов від того мороз поза спиною: це ж значить, що там здовж понад потічком скрились большевицькі застави.

„Ліс у перстні військ МВД!.. — врізалось болюче в свідомість Павлуся. — Головний командир УПА в серйозній небезпеці!”...

Мимоволі оглянувся на ліс, залитий промінням весняного сонця. І враз застиг від несподіванки: над лісом у сяєві сонця побачив він постать Богородиці, що розгорнула над лісом свій ясний, срібносяйний плащ. Вона усміхалась до Павлуся і вказала на село.

— Ліс, де кватира Головного Командира, взяла під вій Покров Богородиця, — подумав Павлусь. — А мені вона наказує сповнити якийсь плян.

Його душу огортає спокій і впевненість, а в умі з дивною скорістю й гостротою подробиць зарисовується одчайдушний плян.

Спокійною ходою йде Павлусь в село. Неспостережно кинувши погляд поза себе, він помічає постать, що нагло з'явилася між ним і потічком.

— Кліші МВД! — стверджує спокійно. Правильність Павлусевого підозріння підсилює велика кількість постатей між хатами, що їх він помітив здалека.

Доріжка, що нею йде з лісу Павлусь, веде попри церкву. І туди, до церкви спрямовує свій хід Павлусь. Біля воріт бачить він священика. Той прошив Павлуся пронизливо-допитливим поглядом. Обличчя священика чуже, Павлусеві незнайоме.

— Ага! Це той новий православний „піп”, присланий большевицькою владою на місце замученого місцевого пароха, — думає Павлусь. — То й добре.

— Слава Ісусу Христу! — здоровить „попа” і заходить у церкву. Вслід за Павлусем входить і той. В церкві тихо. В робочий день сюди не заходить ніхто.

— Помолитись, хлопче, чи до мене?

— Помолитись, прошу отця, і до вас.

— Да, я слухаю тебе.

— Я, прошу отця, — починає дрижучим голосом Павлусь, — до вас у дуже делікатній справі. Я працюю в лісі дроворубом. І оце нині напоровся нагло на відділ УПА. Вони, як я зачув з їхніх розмов, хотять перейти тим яром, щоб попри ваше село, в дальші ліси. Але хотять знати, чи тут десь нема відділів МВД. То сказали мені, щоб я пішов у село і розвідав. А як нема, то щоб, як звечоріє вийшов у той яр і закукав. А вони тоді перемаширують собі безпечно. Ви, отче, знаєте, що вони, наші повстанці, боронять Бога і Церкву перед большевицькими антихристами. То ви поможете мені розвідати, щоб помогти нашим повстанцям. Бо ви й уже, певно, знаєте.

Піп уважно слухав. Дуже уважно. І Павлусевої уваги не уйшов той злорадісний блиск, що мигнув у попових очах.

— Авже ж! — відізвався піп. — Поможу, синку! Як же ж не помогти захисникам та оборонцям нашим, лицарям України? Поможу! Так от, поскільки мені відомо, то ні в селі, ні в околиці військ МВД немає. Та для певності я провірю. Ти молись тут, а я вийду та розпитаю ще між людьми.

Піп поспішно вийшов. Павлусь залишився сам. В克莱кнув у куточку перед якоюсь іконою, витягнув книжечку і — олівчик. Бо не читати збірався він, але писати. На тоненькім папірчику написав поспішно кілька слів, звинув і — дивлячись на ікону, застремив обі руки за пазуху. Ще кілька хвиль клячав, а тоді встав і вийшов з церкви задніми дверми, що біля захристія. А як тільки вийшов надвір, зза його плечей пурхнув голуб. Прив'язаного до його ноги папірчика постороннє око завважити не могло.

Як тільки Павлусь вихилився зза вугла церкви, в його сторону впав наказ:

— Стой, руки ввійорх!

Павлусь побачив перед собою емведиста з готовою до стрілу машиновою пістолею в руках. Павлусь підняв руки, питуючи здивовано:

— Чого ви хочете в мене? Я ж не бандит...

— Розберемось! — буркнув емведист. — А пока підемо до командира.

Павлуся заведено до недалекої хатини, перед командира МВД.

— Це той? — спитав емведиста командир, міряючи Павлуся недобрим поглядом. Одержанавши притакуючу відповідь, звернувся до Павлуся:

— Ну, вот! Попався, значить. Говори ж усе по-порядку!

— Я нічого не знаю... — почав Павлусь.

Командир зірвався з лавки і вдарив Павлуся в лицце:

— Вот тобі, сволоч, на початок! Не говоритимеш, то на шматки розірву. Ми ж знаємо, що тебе послали бандьорі на розвідку.

Павлусь зловився за лицце:

— Не бийте!.. Я скажу все... — озвався плачливо.

— Вот! Так би й зразу! Ти, значить, зустрів у лісі бандьорів, да?

— Так.

— Скільки їх було?

— Так біля сто чоловік.

— І вони послали тебе сюди?

— Так. Щоб я розвідав, чи нема в селі військ МВД.

— А як нема, щоб вийшов край яру і закукав, да?

— Я...

— Ну, ну, не валяй дурака! Це ми знаємо. І це ти зробиш. А для чого це їм потрібно?

— Бо вони... хотять... тим яром пройти до другого лісу.

— Харашо! А поки ти заждеш тут. Під опікою.

Павлуся посадовили в кутку хатини під наглядом емведиста. Командир МВД зайнявся своїми справами. З розмов і видаваних наказів Павлусь зрозумів, що сили МВД стягаються в яр для приготовання пастки на повстанців.

Як стало вечоріти, Павлуся вивели на двір. Його взяв під свою опіку сам командир, здоровенний дра-буга з недобрим поглядом. З револьвером у руці він провів Павлуся яром аж на край від сторони лісу. Тут заховався сам за кущ, а Павлусеві наказав стати поруч і подати куканням умовлений знак.

Павлусь прикладав зложені долоні до уст і закукав тричі, як зазуля. На яр налягла зловіща тиша.

„Чим воно все те скінчиться? — думав Павлусь. Проходячи яром він помітив був зручно замасковані від сторони до річки большевицькі скорострільні гнізда. — Чим воно все закінчиться? Пропаде він, а потім Головний Командир зі своїм відділом?..

Але зараз же повернувся душевний спокій:

— Ні, Головному Командирові УПА не може нічого статися, бо його взяла Пречиста Мати під свій покров!

З лісу долетіла відповідь: таке ж кукання, як Павлусеве.

— Очень харашо! — буркнув вдоволено командир МВД. — Прилізуть бандьори у пастку, як щурі.

І він, мабуть, побачив у своїй уяві новий орден на своїх грудях. Але хід його думок перервав несподіваний вистріл. Десять тут, недалеко, в яру. А в слід за вистрілом над яром спалахнула ракета й у яру стало ясно, як у день. Заграли скоростріли, загримали розриви гранат. Командир МВД підскочив з несподівання, повернувся очима до яру і знерухомів: скоростріли грали не в яру, де були большевицькі скорострільні гнізда, а на гірських хребтах, що зносились обабіч

яру. В яру гrimіли розриви гранат. В мить зрозумів большевицький ватажок усе.

— Eh, ти ж!.. — закляв люто московською мовою. — Завів нас у пастку!

І повертаючись лицем до Павлуся, підніс револьвер. Але — спізнився. Павлусь використав той момент, коли большевицький ватажок дивився в яр, підскочив, пригнувшись в колінах і випростовуючи ноги якраз у тому моменті, як емведиста повернувся лицем до нього, вдарив своєю головою большевицького ватажка в бороду з такою силою, що той розкинув руки і повалився на землю. Павлусь звинно підхопив револьвер, що випав емведистові з руки й ударом ручки в пульс приголомшив того до решти. А тоді зв'язав зомліному руки і сівши на його спину, став приглядатися до того, що діялось в яру.

А там проводили повстанці безпощадну масакру зловлених у пастку емведистів. Бійці МВД замаскувались були від сторони доріжки будучи певними, що туди було проходити повстанці. Зі сторони гірського хребта їх видно було всіх, як на долоні. Добре замаскованими, натомісць, на хребтах над яром були повстанці. Від несподіванки большевики потрапили голови дoreшти. Вони пробували відступати з яру, щоб врятуватись з-під зливи скорострільних куль і гранат, що сипались згори, але біля виходу їх засипано ще густішим градом куль.

Розправа була коротка. Три сотні МВД було знищено до щенту, кількох недобитків здалося в полон.

Коли бій закінчився, Павлусь наказав большевицькому ватажкові, що з люті покусав собі уста до крові, встати і завів його до свого генерала:

— Це, пане генерале, мій дарунок для вас: їхній командир.

Між полоненими побачив Павлусь попа.

— Бог заплать за те, що вирвали мене з рук большевицьких антихристів! — склонився той. — Я, значить, вільний...

— Пожди! — гукнув до нього Павлусь.

Повстанці поглянули здивовано на попа й на Павлуся. Павлусь підступив до попа і зірвав з нього рясу. А тоді ще більш здивовані повстанці побачили, що ряса закривала — мундур старшини МВД.

— Ось яких „попів” шле в Україну московський „патріарх”! — сказав Павлусь.

— Браво, Павлусь! — гукнули повстанці.

— Ти списався блискуче! От і штуку втяв! Перехитрив хитрих москалів!

— І врятував мені, спасибі, життя, — додав з признанням генерал.

Павлусь глянув командирові в вічі:

— Ні, друже командир! Життя тобі врятувала — Пречиста Діва, що взяла тебе під свій покров.

„А МРІЯ В НАС ТА САМА — ЗЛОТО-ГОЛУБА”

— У тебе, Павлусю, щаслива рука, — озвався генерал Чупринка. — Ти і з найгіршої халепи виходиш живим і цілим. То я вірю, що й цим разом тобі пощастиТЬ.

А цим разом йому треба буде разом зі зв'язковим з Закерзоння проретись крізь міцно обсаджений спец-відділами МВД та частинами панцирної дивізії Червоної Армії українсько-польський кордон на Сяні, щоб занести командуванні УПА на Закерзонні боєві накази, окремий наказ про рейд кількох відділів УПА в західню Німеччину та постанову про віддання УПА під покров Богородиці і встановлення свята Покрови святом УПА. Зв'язковий з Закерзоння, Івась — сим-

патичний, молоденький парень, мабуть, однолітєць Павлуся. Оба вони стали відразу щирими друзями. З довір'ям до себе і вірою в успіх рушили в дорогу.

Зразу щастя дописувало їм надзвичайно. Прикордонна смуга була пересичена большевицькими поліційними частинами. Та Павлусь і Івась заправлені розвідчики: досвід багатющий, а інстинкт обережності загострений краще як у дикого звіра. Виминаючи оселі та щасливо проховзуючись повз всі небезпеки вони продерлись аж до Сяну.

— Пройдемо річку, а там лісок, в ліску латинський монастир і ми — на місці. Монах Ігнац, вдячний за те, що командир Хрін врятував монастир перед спаленням, а монахів від загибелі, став нашим зв'язковим. Він заопікується нами і сконтактує з нашим командром.

Але на цьому останньому відтинку так небезпечної дороги — не пощастило. Зовсім несподівано. Бо Івась знов околицю добре і почувався тут як на своєму подвір'ї, відтинок терену надзвичайно пригожий для переходу і момент влучили дуже догідний. І несподівано — Івась, що йшов попереду, наткнується на якусь самітню, забуту, мабуть ще з часів війни, зарослу травами міну. Досвітнютишу прорізав свист вибуху міни, і — Павлусь стратив притомність.

— Кінець! — мигнула ще перед зомлінням думка.

Та кінець для нього ще не прийшов. Дивним дивом Павлусь дістав від вибуху міни зовсім дрібне поранення. Можливо, що його заслонив собою Івась, що згинув на місці. Павлуся вдарило лише чимсь по голові так, що він втратив на деякий час притомність.

До притомності повернувся він досить скоро. Та все таки — запізно, бо вже в руках большевиків, що зааллярмовані вибухом прибули сюди й знайшли його.

— Кінець щойно буде, — подумав з гіркістю Павлусь. — І то гірший, як від розриву міною. Покищо йому не роблять нічого, бо він попав у руки військової частини. Але, як передадуть в руки МВД!.. Та що ж, раз мати родила!..

Червоноармійці завели його до якоїсь хатини і на наказ залишили сам-на-сам з командиром. Павлусь байдужим поглядом зміряв його від ніг до голови. Та враз щось його дрогнуло. Обличчя червоноармійського старшини видалось йому знайомим. Звідки?.. Де він міг його вже бачити?..

А той теж з заінтересуванням приглядався Павлусеві.

— А чи не знайомі ми часом? — озвався по хвилі, усміхаючись до Павлуся.

— Можливо, — відповів Павлусь, силкуючись пригадати собізабуте.

— Чи не тоді то біля школи зустрічались ми три роки тому, як за твоє пояснення відозви УПА політрук моого відділу Іван Іванович тебе застрелити хотів?

— От, так! — якось радісно відповів Павлусь, пригадавши тепер пригоду з перед трьох літ.

— Особливе щастя в тебе, хлопче, що в-друге ти на мене якраз попав!

— Щастя?.. Вдруге?.. — розсіяно повторив Павлусь.

— Бо не емведист я. І не ворог, а друг тобі, хоч зовсім різні відзнаки на наших шапках. Дивно тобі?.. А може й ні. Може мав ти вже нераз нагоду переконатись, що таких як я чимало. Таких, що мундур на ньому червоноармійця, а під мундуром — серце українське, як і в тебе.

— Та й не лиш серед червоноармійців! — говорив далі задумано старшина. — Ось вірш Сосюри „Любіть Україну” читав? Чи ж не та сама це пісня українська?

їнського серця, що її співаєте ви, УПА? А Тичина! Ех, Тичина був: золотий гомін ішов! Та насіли і — прийшло співати „Партія веде”, або, як це він з терпким глумом своїм друзям говорив, „МВД веде — в МВД”. Зломали, значить. А може й ні. Може тільки партійним плащем з орденами своє українське серце перед очима МВД закрив. Щоб переждати.

— А заки ще партія стала його вести на мотузку, коли ще од струн його котився золотий гомін про голубу блакить, тоді ось що писав Тичина про Марію, Божу Матір.

Старшина витягнув з наплечника книжечку, розгорнув і став читати поему Тичини „Страдальна Маті”.

**

— Ось як! — додав, скінчивши читати. — То може й сьогодні в нього, як і в нас: „Партія веде” — в кармані як паспорт, а в душі — незмінно той сам „Золотий гомін” про голубу блакить і про Марію, Божу Матір. І — як і в вас: попереду боєвий прапор блакиттю голубить і золотом гомонить, а над ним Покров Марії, Божої Матері. Бо хоч різними шляхами нас водить доля і різну роботу робить кожний із нас, а мрія в нас та сама — золото-голуба!..

— Да, вот! — перескочив він враз на зовсім інший, діловий тон. — А поки — в дорогу! Я сам проповеду. „Удрал”, і більше в большевицькі руки ти, брат, не попадайся! Хай тебе й далі Божа Мати держить під своїм покровом.

**

Павлусь щасливо добрався до цілі. Сконтактувався з командиром Хріном, передав на його руки накази й доручення і — як дивний неймовірний сон розказав йому свою пригоду під час переходу Сяну.

**

А на найближчу весну дійшов до Павлуся окружною дорогою лист від побратима, що в 1947 р. пішов з Закерзоння рейдом на захід.

„...Працюю у фабриці, — писав той в листі, — між чужинцями. як і інші. Але наших свят ми не забуваємо. Сходимось тоді раом і згадуємо рідні сторони... Оце так недавно згадували ми й Тебе, і всіх наших друзів, наше село, і ~~Ліс~~. Це було на Покрови. Це наше козацьке свято ми всі тут з особливою пошаною святкуємо. Як, мабуть, і Ви на Рідних Землях. Бо хоч розкидані ми по різних країнах, то серця і мрії в нас одні”.

„Золото-голубі”, — згадалось Павлусеві окреслення червоноармійського старшини українця. — Мрії про золотий Тризуб на тлі синьо-голубого українського неба, як символ справжньої волі. Мрії, що за їх здійснення борються й боротимуться аж до повної перемоги найкращі сини України під прaporами УПА і під Покровом Богородиці.

Printed by „Dnipro”, 77 St. Marks Place, New York, N.Y.